

Stadsbyggnadsanalys av Nya Årstafältet

Underlag till planprogram

Sammanfattning

För närvarande pågår en av de viktigaste och mest spännande stadsbyggnadsprojekt i Stockholm på många år, vilken på många sätt kan sägas inleda ett nytt steg i Stockholms planeringshistoria. I det sammanhanget har Spacescape AB blivit tillfrågat att bidra med stadsbyggnadsanalyser under planarbetet som pågått under hösten 2009 samt göra en slutanalys på förslag till planstruktur. Följande rapport utgör denna slutanalys. Rapporten är tematiserad efter följande rubriker; stråk, täthet, funktionsblandning, stadsrum och grönstruktur.

STRÅK: Med den föreslagna planstrukturen för Nya Årstafältet skapas starka stadsdelsövergripande stråk genom Årstafältet som knyter ihop den nya stadsdelen med omgivningen. Årstafältet blir en korsningspunkt som knyter ihop långa viktiga stråk som Johanneshovsvägen från Globen-Gullmarsplan, Huddingevägen från Älvsjö-Örby, Sockenvägen från Enskede, Göta Landsväg från Liseberg-Östberga, och Årstabergsvägen från Liljeholmen-Årstaberg. I detta perspektiv blir Årstafältet en naturlig knutpunkt i den sk. Söderstaden som är den framtida visionen för Södermalms utvidgning utanför tullarna. Östberga får starka lokala kopplingar till Nya Årstafältet. Det viktigaste stråket går från Göta landsväg och Valla rakt in i Östbergas centralaste delar. Detta stråks integrationseffekter stärks av de målpunkter som planeras här så som sporthall och bollplaner.

TÄTHET: Enligt planen föreslås fastighetsexploateringstalet 2 samt 3 i fastigheter längs de centralaste stråken. Detta innebär en kvartersexploatering (fastighet plus halva gatan) blir ca 1,5 respektive 2.. Detta är dubbelt så tätt som Stockholms nuvarande närförorter Årsta, Hammarbyhöjden och Traneberg. Det är dock 50-75% av innerstadens exploateringsgrad på kvarterssnivå. Denna exploateringsgrad är tillräcklig för att medge stora gårdar, bra utemiljö och ljusa lägenheter. Den totala exploateringen resulterar i ca 560 000 BTA. Med antagandet att 25% avsätts till lokaler för service, handel och kontor innebär det ca 4200 lägenheter (ca 100 kvm/lgh). Detta innebär ungefär 8400 nya boende. Antalet boende motsvarar ungefär så många som idag bor i Skapnäck, Midsommarkransen, Aspudden eller Bredäng, och dubbelt så många som idag bor i Östberga.

FUNKTIONSBLANDNING: Förutsättningarna för blandstad är med föreslagen exploatering, övergripande och lokala stråk samt den stora parken mycket goda. Tätheten är tillräckligt hög för att skapa ett intressant folkliv och underlag för lokala butiker, caféer och restauranger. Läget nära Södra länken och Huddingevägen gör att här finns attraktioner för näringsliv och kontor att lokalisera sig. Det finns goda förutsättningar för verksamheter i gatuplan längs flera gatustråk. Om det inte är handel så kan det vara andra verksamhets och kontorslokaler, vilket skulle stärka upplevelsen av blandstad i den nya stadsdelen. Den starkaste kommersiella noden ligger vid det norra parktorget nära Årstafältets tvärbanestation och i anslutning till avfarten för Södra länken. Men det är även viktigt att det kan skapas lokaler längs stråken in mot Östberga och Valla.

STADSRUM: Det största och viktigaste stadsrummet i denna planstruktur är givetvis fältet. Med sin storlek och attraktivitet skapar den en regional offentlighet som ger den nya stadsdelen en alldeles särskilt central roll i Söderort och den framtida Söderstaden. I kombination med det nya huvudgatunät som föreslås ges stadsdelen som helhet en central roll och i mötet med huvudstråk och fältet skapas flera offentliga platser som kommer att få betydelse som både lokala och regionala mötesplatser. Till att börja med handlar det om parkens entréplatser på aktivitetsbryggorna som har stor social potential. Bryggorna kan förväntas bli en sekvens av små lokala mötesplatser för tex lek. I den föreslagna planstrukturen redovisas inte entréer explicit. Däremot har planen en kvartersstruktur som medger att varje sida ut mot omgivande stadsrum, gata eller park, kan få entréer. Detta skulle i sin tur ge en grundpotential för ett tryggt aktiverat och ett tydligt offentligt stadsrum.

GRÖNSTRUKTUR: Årstafältet har som rekreations- och friluftsområde ett strategiskt läge i Söderort. Enligt riktlinjerna i Stockholms parkprogram så behövs det ett stort grönområde, helst mer än 50 ha, där Årstafältet nu ligger. Även om Årstafältets användbarhet och regionala värden är begränsade idag så har den en stor potential för att utvecklas till en regional stadspark. Med föreslagen utbredning blir den nya Årstafältsparken ca 50 ha, vilket i Stockholms Parkprogram är att betrakta som ett stort natur- och friluftsområde. Ytan innefattar fältet på ca 30 ha, bryggor och parktorg på ca 10 ha och skogsslänter på ca 10 ha. De flesta boende i den nya stadsdelen kommer inte att ha längre än 300 meters gångavstånd till fältet. Tack vare de radiella gatorna kommer också fältet vara väl visuellt tillgängligt, orienterbart och mycket närvarande i omgivande bebyggelse. Detta är självklart en mycket stor boendekvalitet, som delvis kommer att stärkas även för boende i Östberga, Valla och Årsta. Inom den nya stadsdelen kommer man inte ha längre än 200 meter till närmaste park eller rekreativt grönområde. Tack vare det stora gröna fältet och den rimliga exploateringsgraden kommer grönytan per person inom Nya Årstafältet vara acceptabel. Detta är också givet den låga tätheten och stora parktillgången i omgivande stadsdelar. Det skall i detta sammanhang också beaktas att det ökade trycket på Årstafältet kommer att frigöra en stor mängd resurser och intressenter som kommer att utveckla fältet kvalitativt. Trycket och därmed slitaget förväntas inte bli så högt som tex. i Tantolunden utan kanske mer likna den skötselsituation som är att finna vid Trekantsparken i Liljeholmen eller Nytorpsgårde i Björkhagen.

Om utbyggnaden av ytterstaden historisk har avlastat den äldre stadskärnan men samtidigt skapade en ny stad som riskerade bli alltför gles och avskild så är det nya planförslaget till Årstafältet en modell för det omvända, nämligen hur man kan skapa närhet till möten och utbyten i ytterstaden utan att förlora de kvaliteter av avskildhet och återhämtning den så ofta erbjuder. Det vill säga lära av historien hur städer behöver skapa både rumslig närhet och avskildhet för att individer och samhället i stort både skall kunna förnya och utveckla sig men även finna återhämtning och arbetsro.

Innehåll

INLEDNING	5
BAKGRUND	5
PLAN	6
SYFTE	6
METODIK	7
STRÅK	9
TÄTHET	15
FUNKTIONSBLANDNING	19
STADSRUM	20
GRÖNSTRUKTUR	24
AVSLUTNING	31

Medverkande

Denna utredning är framtagen av Spacescape i samarbete med Katarina Borg, Anna Forsberg och Max Goldstein på stadsbyggnadskontoret. Projektledare var Alexander Ståhle, handläggande Henrik Markhede, övriga medverkande från Spacescape var Lars Marcus, Malin Dahlhielm, Tobias Nordström, Ida Mangsbo och Ida Wezelius.

Inledning

Bakgrund

För närvarande pågår en av de viktigaste och mest spännande stadsbyggnadsprojekt i Stockholm på många år, vilken på många sätt kan sägas inleda ett nytt steg i Stockholms planeringshistoria. Arbetet är därför inte bara viktig för det aktuella området, Årstafältet, utan har stor principiell betydelse för inriktningen av Stockholms framtida utveckling. Det är därför av stor vikt att staden i sitt arbete får bästa möjliga understöd från olika specialistkompetenser. I det sammanhanget har Spacescape AB blivit tillfrågat att bidra med stadsbyggnadsanalyser under planarbetet som pågått under hösten 2009 samt göra en slutanalys på förslag till planstruktur. Följande rapport utgör denna slutanalys.

Planarbetet och utgångspunkten för Spacescapes analyser har i mångt och mycket utgått från stadens målsättningar för Årstafältet beskrivna i den nya översiktsplanen.

”Bygandet av Södra länken, pendeltågsstationen vid Årstaberg och tvärbanan har gjort att Årstafältet fått ett mer centralt och attraktivt läge i centrala Stockholm. Stadens inriktning är att en ny stadsdel ska utvecklas. Program för arkitekttävlingen för Nya Årstafältet våren 2008. Tävlningen avgjordes i januari 2009. Under 2008 har staden genomfört en arkitekttävling för att belysa möjligheterna att utveckla Årstafältet till en ny stadsdel med en stor park i världsklass. Det vinnande förslaget vidareutvecklas så att det kan ligga till grund för fortsatt planering. En ny stadsdel på Årstafältet ska bli en ny nod i centrala Stockholm. Den nya stadsdelen ska präglas av långsiktigt hållbart stadsbyggande och en blandning av bostäder, verksamheter och service. Den stora parken ska bli den nya stadsdelens hjärta och en katalysator för stadsutvecklingen. Parken ska ha varierade landskapsrum, ett rikare växt- och djurliv och attraktioner som lockar många besökare från andra delar av staden. En central fråga i planeringen är att koppla samman den nya stadsdelen på Årstafältet med omkringliggande bostads- och verksamhetsområden. Den nya stadsdelen ska bidra till att det blir lättare att röra sig mellan omgivande områden och den stora parken. Det handlar om att skapa förutsättningar för en levande och varierad stadsbygd, att utveckla intressanta målpunkter och att skapa bra och trygga promenadmöjligheter. Viktigt är också att se över trafiksituationen och förbättra kollektivtrafiken, inte minst till Östberga.”

Planförslaget har utarbetats av arkitektkontoret Archi5 och landskapsarkitekt Michel Desvigne i samarbete med stadsbyggnadskontoret och Spacescape och trafikonsult Atkins.

Plan

Fig. Planstruktur (Archi5) och parkstruktur (Michel Desvigne)

Syfte

Spacescapes utredning syftar till att beskriva konsekvenserna av föreslagen planstruktur utifrån ett antal strategiska stadsbyggnadsaspekter, så som stråk, täthet, service, stadsrum och grönstruktur.

Metodik

Genomförda stadsbyggnadsanalyser är av två huvudslag, dels de som fångar hur väl planen förmår skapa tillgänglighet och lägeskvaliteter, och dels de som fångar om hur dessa lägeskvaliteter tas tillvara i byggnader och offentliga rum. Följande strategiska stadsbyggnadsanalyser har genomförts

Lokala och regionala stråk: analyseras med hjälp av sk space syntax-analys som fångar hur väl gatorna och gångvägarna kopplas samman i ett antingen lokalt eller regionalt sammanhang. Detta har i synnerhet visat sig få stor betydelse för gång- och cykelflödena.

Närhet till kollektivtrafik: analyseras med hjälp av sk place syntax-analys som fångar gångavståndet från stadsrummen till specifika målpunkter så som spårstationer. Detta har stor påverkan på gång och cykelflödena.

Bebyggelsestäthet: analyseras med exploateringstal på områdesnivå och fastighetsnivå. Analysen kan klargöra det lokala marknadsunderlaget för handel och service samt potentialen för folkliv i de olika stadsrummen.

Funktionsblandning: analyseras med blandningen av program i ett kvarter. Analysen kan belysa potentialen för blandstad.

Entréstäthet: analyseras genom sk. konstitueringsanalys dvs i vilken mån som stadsrummet kantas av bostads eller verksamhetsentréer. Detta har visat sig ha stor påverkan på upplevd trygghet och attraktivitet i gaturummet.

Offentliga platser: analyserar viktiga stadsrum i relation till dess läge i stadsdelen och staden i stort. För att en stadsdel ska kunna integreras med sin omgivning krävs att det finns platser av olika grad av offentlighet.

Storlek på grönområden: analyseras med grönområdets area samt relationen mellan grönyta och täthet, sk rymlighet, vilket kan mätas som grönyta per person.

Närhet till grönområden: analyseras med sk place-syntax-analys som visar på det faktiska gångavståndet från bebyggelse till parker. Måttreferenser för god tillgänglighet anges i Stockholms Parkprogram.

Läs mer om space syntax och andra analysmetoder på www.spacescape.se.

Stadsbyggnadsanalyser	Social hållbarhet	Ekonomisk hållbarhet	Ekologisk hållbarhet
1. Lokal och regionala stråk	Integrerande offentligt rum	Lokal gatuekonomi	Minskat bilberoende
2. Närhet till kollektivtrafik	Jämlig tillgång till regionen	Ökar tillgänglighet och marknadsområde	Minskar bilberoende
3. Bebyggelsetäthet	Folkliv och serviceunderlag	Lokalt service- och marknadsunderlag	Effektivt markutnyttjande
4. Funktionsblandning	Mångfald av boende och arbetande	Bärkraftig lokal ekonomi	Minskat transportberoende
5. Entrétäthet	Tryggt offentligt rum	Aktiverat stadsrum och möjlighet till lokaler	Fotgängarvänlig stadsmiljö
6. Offentliga platser	Mötesplatser för invånare och besökare	Platsattraktivitet som välkomnar besökare	Fotgängarvänlig stadsmiljö
7. Storlek på grönområden	Rekreation för vuxna och barn	Attraktiv miljö ökar markvärdet	Hälsa, ren luft och biologisk mångfald
8. Närhet till grönområden	Möten och rekreation för vuxna och barn	Attraktiv miljö ökar markvärdet	Minskat bilberoende och bättre hälsa

Fig. Stadsbyggnadsanalyser och deras bäring på olika hållbarhetsaspekter.

Utvalda analyser kan också ses från ett förtätningssperspektiv med hjälp den analysros som finns i Regionplanekontorets rapport 'Tätare Stockholm' (2009).

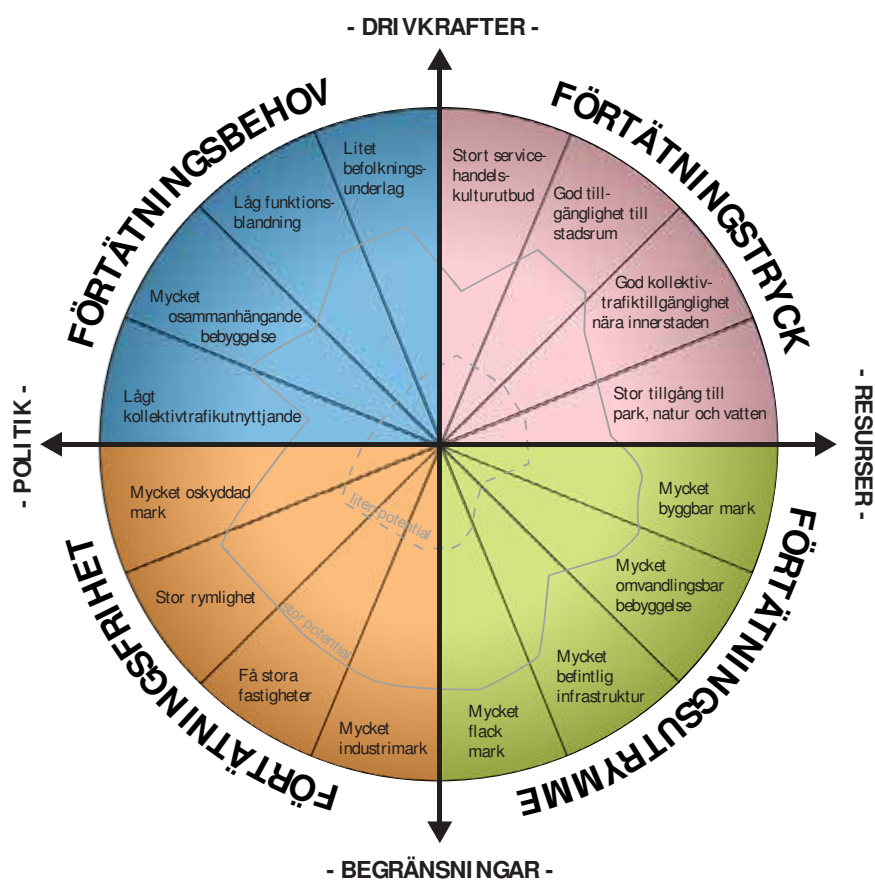

Fig. Förtätningsspotential enligt rapporten 'Tätare Stockholm' (Regionplanekontoret 2009).

Stråk

Lokala och regionala stråk: analyseras med hjälp av sk space syntax-analys som fångar hur väl sammankopplat eller integrerade gator och gångvägar är. Detta har stor påverkan på gång och cykelflödena. Närhet till kollektivtrafik: analyseras med hjälp av sk place syntax-analys som fångar gångavståndet från stadsrummen till specifika målpunkter så som spårstationer. Detta har stor påverkan på gång och cykelflödena. Läs mer om space syntax och place syntax på www.spacescape.se.

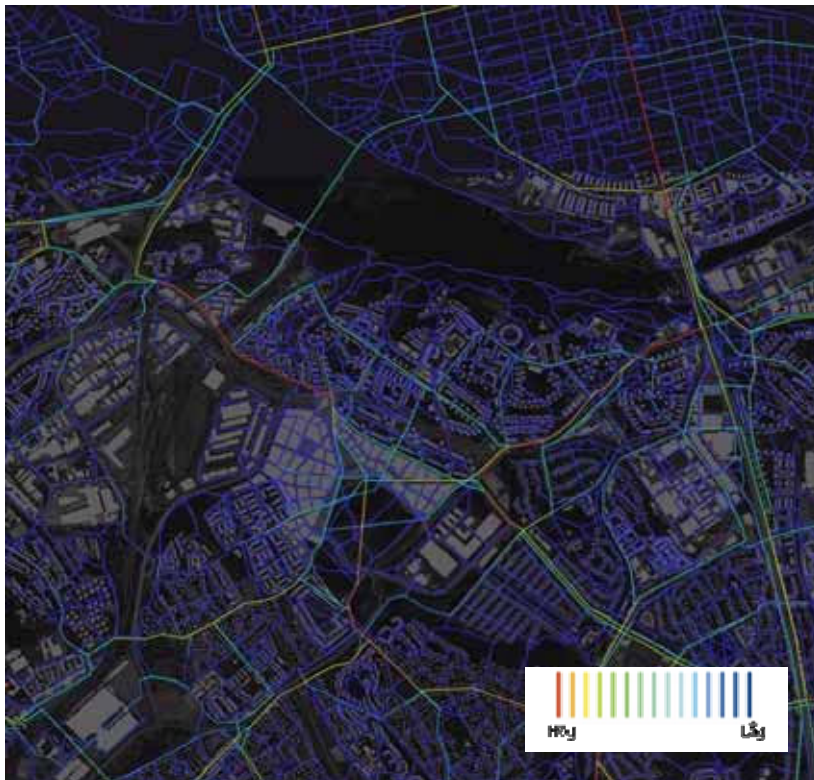

Fig. Analys av stadsdelsövergripande stråk (genhet 5000 m)

Fig. Referens stadsdelsövergripande stråk – Hågerstensvägen (Foto: Eniro)

Fig. Illustration av stadsdelsövergripande stråk

Med den föreslagna planstrukturen för Nya Årstafältet skapas starka stadsdelsövergripande stråk genom Årstafältet som knyter ihop den nya stadsdelen med omgivningen. Årstafältet blir en korsningspunkt som knyter ihop långa viktiga stråk som Johanneshovsvägen från Globen-Gullmarsplan, Huddingevägen från Älvsjö-Örby, Sockenvägen från Enskede, Göta Landsväg från Liseberg-Östberga, och Årstabergsvägen från Liljeholmen-Årstaberg. I detta perspektiv blir Årstafältet en naturlig knutpunkt i den sk. Söderstaden som är den framtida visionen för Södermalms utvidgning utanför tullarna.

Fig. Analys av lokala stråk (R3 rumsintegration)

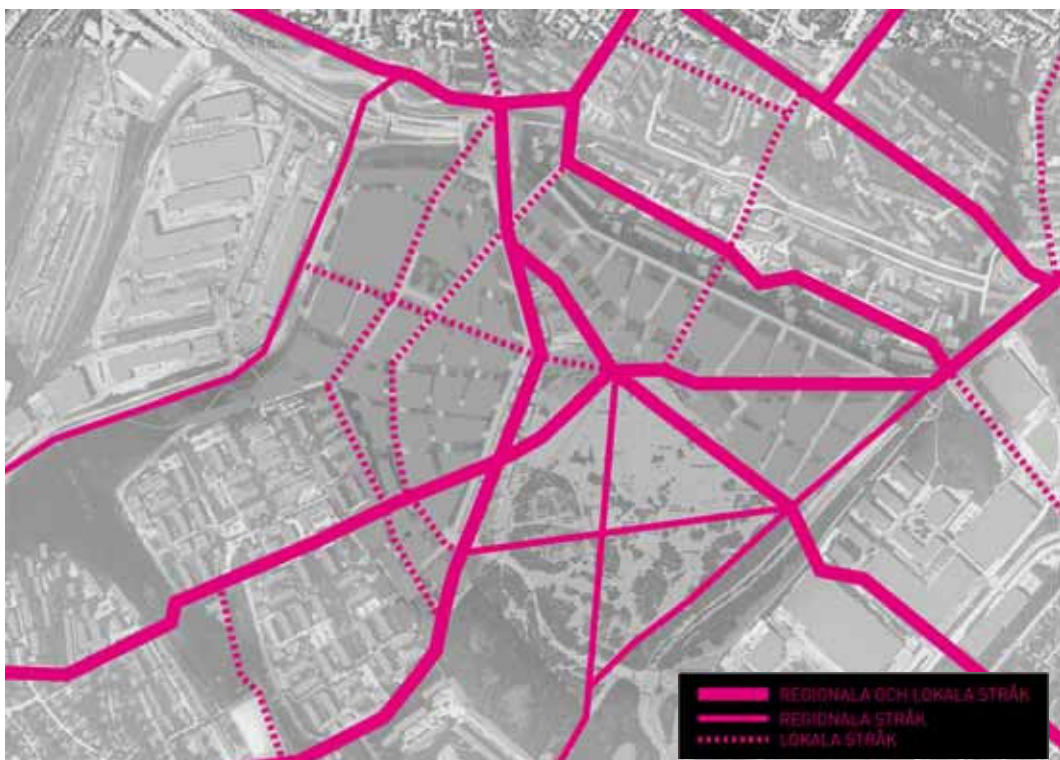

Fig. Illustration av lokala stråk över regionala.

De närmast anslutande stadsdelarna Årsta, Östberga och Enskededalen knyts tätt till Årstafältet genom starka stadsdelsövergripande stråk så som Göta Landsväg och Sandfjärdsgatan samt genom överlappande lokala stråk. Denna överlappning medger en blandning av besökare och hemmahörande i det offentliga rummet vilket torde vara en grundförutsättning för social integration, att man dagligen ser närboende och främlingar i samma rum. Exempel på stråk som har denna funktion är Hägerstensvägen i Aspudden och På detta sätt kan man även tänka kring regionala målpunkter som samtidigt bör vara lokala samlingsplatser.

Östberga får starka lokala kopplingar till Nya Årstafältet. Det viktigaste stråket går från Göta landsväg och Valla rakt in i Östbergas centralaste delar. Detta stråks integrationseffekter stärks av de målpunkter som planeras här så som sporthall och bollplaner. Årsta knyts lokalt till Årstafältet genom Hjälmarsvägens förlängning via Valla station. Detta kan bli en viktig lokalgata som stärks av lokal handel och den föreslagna skoltomten. Enskededalen är som småhusområde en sista pusselbit i den rumsliga integrationen av Nya Årstafältet. Genom en förlängning av Byängsgränd-Livlandsgatan kopplas Enskedefältet till Årstafältet på enklaste sätt. På lång sikt bör denna koppling ses som en viktig drivkraft för industriområdet att omvandlas till en mer blandad stadsbebyggelse.

Starka lokala stråk och stadsrum skapas inom Nya Årstafältet. Stadsdelens lokala fokus och knutpunkt ligger kring det stora parktorget från Göta landsväg upp till Årstafältets spårstation. Från denna plats strålar lokala stråk ut i omgivande kvarter, in i östra delen mot Valla och Årsta och in i västra delen mot Västberga och Östberga. Relationen till områdena söderut är svagare beroende på att här inte finns en integrerad bebyggelse utvecklad. Det föreslagna gatunätet säkrar en god lokal integration som kan byggas ut på både kort och lång sikt.

Fig. Referens lokalt stråk – Årstavägen (Foto: Eniro)

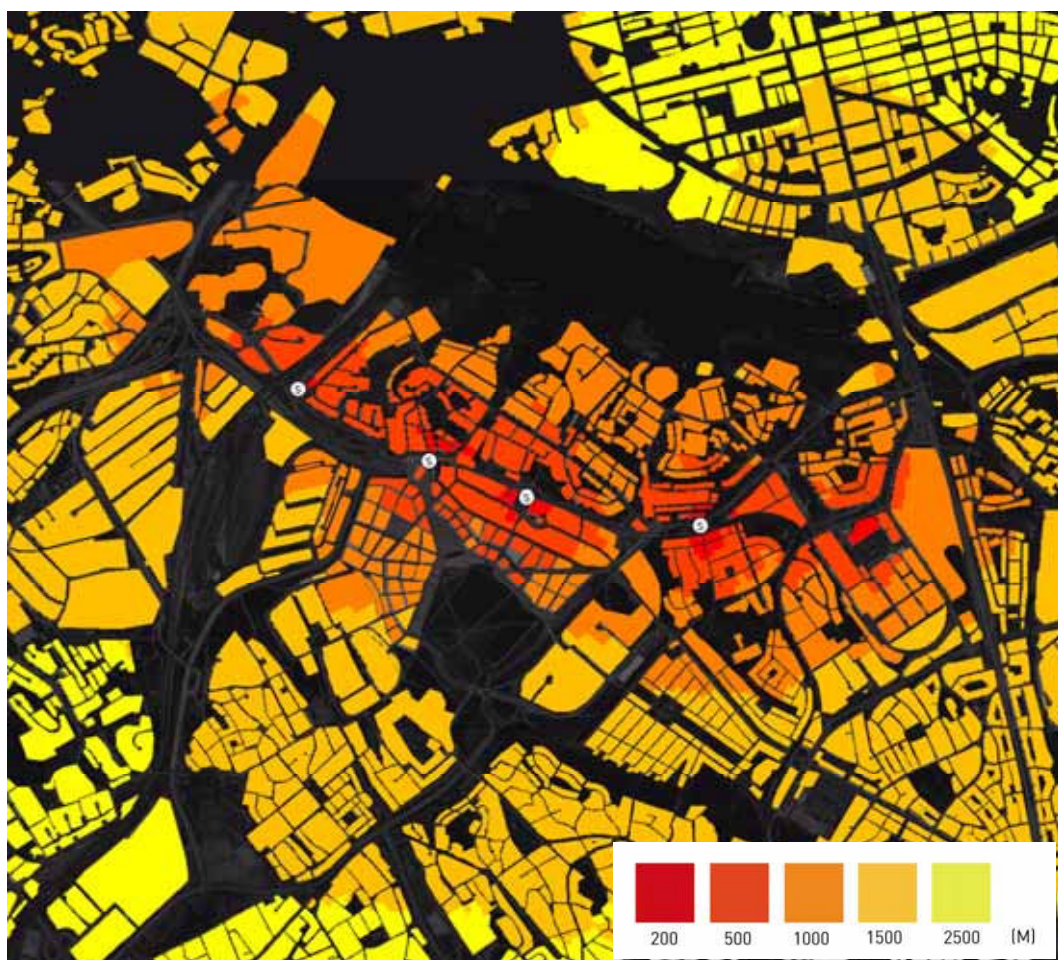

Fig. Gångavstånd till tvärbanestation

Fig. Årstadafältets tvärbanestation är del av gaturummet. (Foto: Eniro)

Fig. Orienterbarhet Årstadafältets tvärbane-station (riktningsförändringar)

Nya Årstadafältet får en god tillgänglighet, dvs. närhet och orienterbarhet, till tvärbane-stationer. De flesta inom den nya stadsdelen får kortare än 500 meter till en station. Mycket långa raka stråk direkt från stationerna ut i området gör också att den upplevda närheten torde bli mycket god. De flesta kvarter har inte mer än två riktningsförändringar till stationerna, vilket betyder att de är mycket lätta att hitta till och från. Detta har betydelse i synnerhet för besökare till området och till parken. Den rumsliga kopplingen mellan tvärbane-stationer och parken gör Årstadafältet särdeles offentligt. Detta gynnar även Östbergaborna som får en genare och enklare gatukoppling till Årstadafältets tvärbane-station.

Täthet

Bebyggelsetäthet: analyserar bebyggelsens täthet i exploateringstal på områdesnivå och fastighetsnivå.

Fig. Exploateringstal på fastighet

Enligt planen föreslås fastighetsexploateringstalet 2 samt 3 i fastigheter längs de centralaste stråken. Detta innebär en kvartersexploatering (fastighet plus halva gatan) blir ca 1,5 respektive 2. Detta är en relativt hög täthet i jämfört med Stockholms nuvarande närförorter så som Årsta, Hammarbyhöjden och Traneberg. Det är dock 50-75% av innerstadens exploateringsgrad på kvartersnivå. Denna exploateringsgrad är dock tillräckligt låg för att medge tillräckligt stora gårdar, bra utemiljö och ljusa lägenheter.

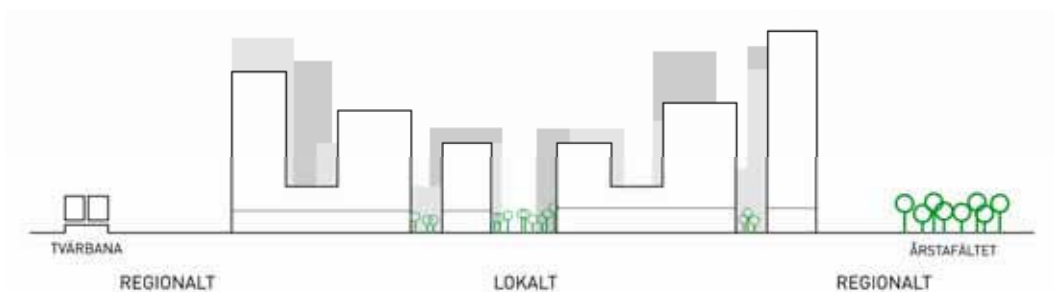

Fig. Sektion för föreslagen bebyggelse.

Fig. Referenskvarter - fastighetsexploatering ca 2 (kvartersexploatering ca 1,5) (Foto: Eniro)

Fig. Referenskvarter - fastighetsexploatering ca 3 (kvartersexploatering ca 2) (Foto: Eniro)

Referenskvarteren ovan är inte förebilder utan endast avsedda för att ge en känsla av vad de olika exploateringsgraderna kan ge för typ av upplevd rymlighet och kompaktet i boendemiljön.

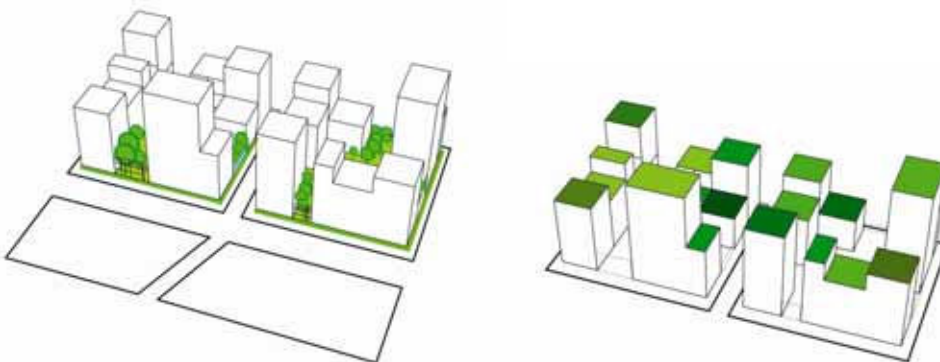

Fig. Utformningsprinciper för varierad täthet inom kvarter.

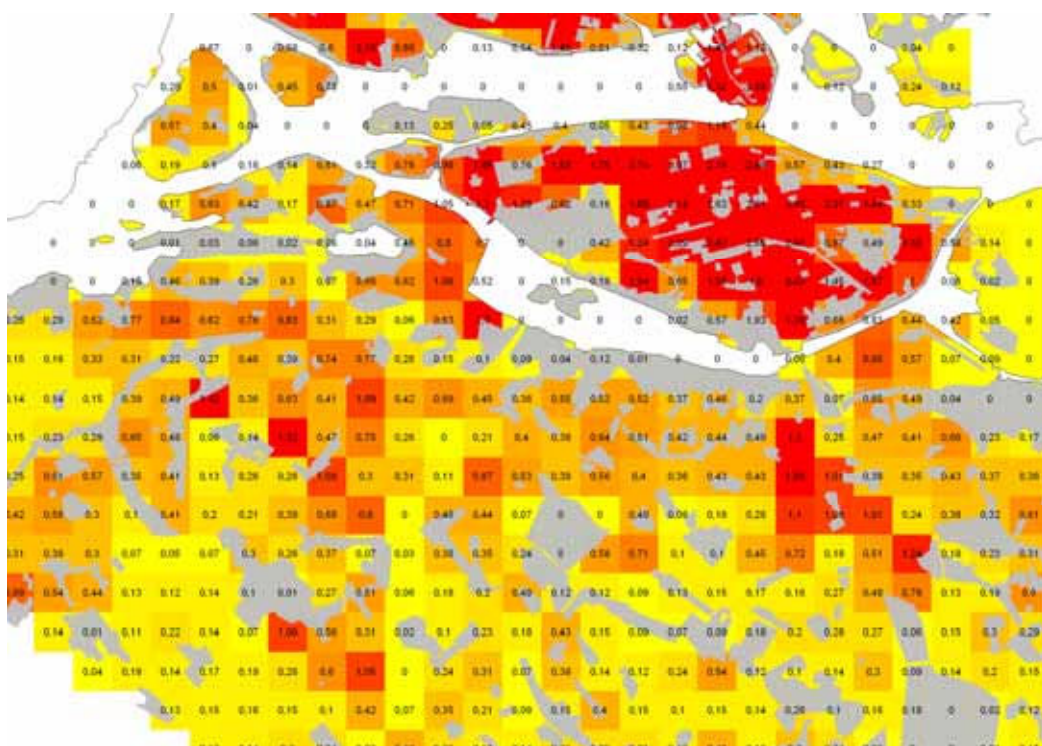

Fig. Områdesexploatering (e-tal) km2-rutur idag.

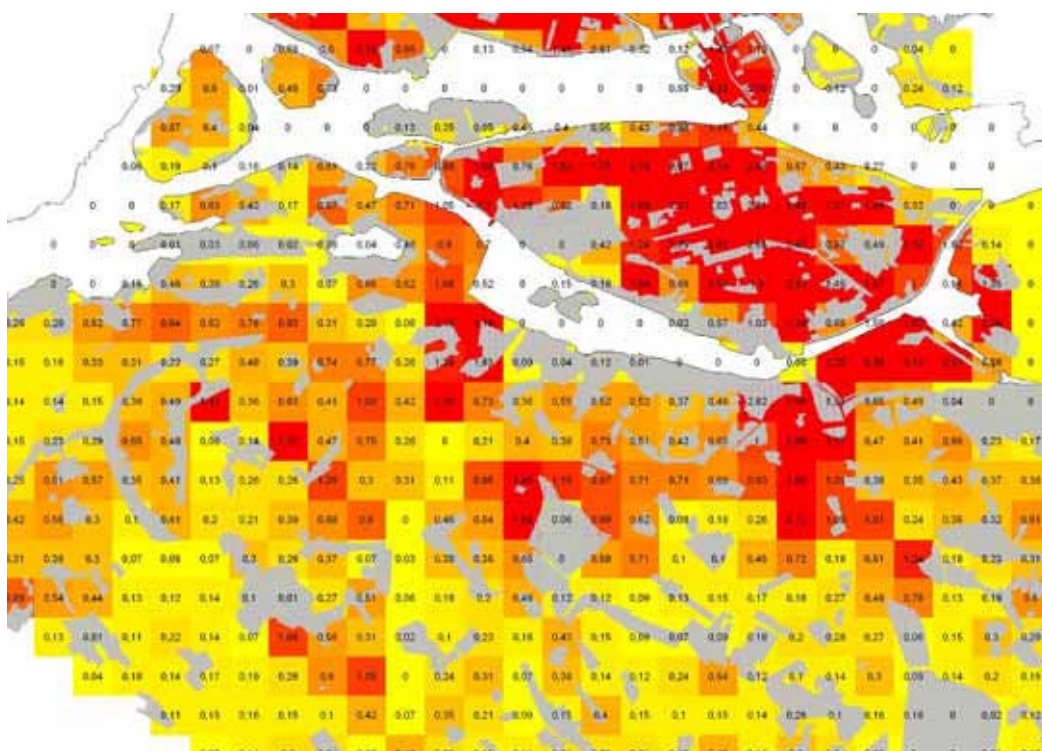

Fig. Områdesexploatering (e-tal) km2-rutur med planförslaget för Nya Årstadfältet inklusive pågående planer för Liljeholmen, Årstaberg, Årstastråket, Gullmarsplan och Hammarby sjöstad.

Den totala exploateringen resulterar i ca 510 000 BTA. Med antagandet att 25% avsätts till lokaler för service, handel och kontor innebär det ca 380 000 kvm bostadsyta, eller ca 3800 lägenheter (ca 100 kvm/lgh). Detta innebär ungefär 7600 nya boende. Antalet boende motsvarar ungefär så många som idag bor i Skapnäck, Midsommarkransen, Aspudden eller Bredäng, och dubbelt så många som idag bor i Östberga. Ca 130 000 kvm lokalyta innebär ca 2600 arbetsplatser (ca 50 kvm/arbetsplats).

Områdesexploateringen visar täthet i rutor inklusive all mark (grönområden, gator, kvartersmark mm). Med planerna för Liljeholmen, Årstaberg, Årstastråket, Gullmarsplan och Hammarby sjöstad tillsammans med Nya Årstafältet kan man nu skönja det som kallas för nya Söderstaden och utvidgningen av centrala kärnan. Nya Årstafältet hamnar på en områdestäthet på mellan 1 och 1,5, vilket är ca 50-75% av innerstadens täthet. Denna täthet är helt klart jämförbar med ett utbyggt Hammarby sjöstad eller ett förtätat Liljeholmen eller Gullmarsplan.

Med denna exploateringsnivå kan man förvänta sig att det skapas en kritisk massa av nya boende och arbetande som kan skapa ett service- och marknadsunderlag som kan skapa en slags stadskvaliteter som inte finns i närförorterna idag, slags intensiv småstadsuburbanism i storstadens regionala och globala sammanhang. Närheten till den stora parken gör också att denna täthet får ett högst kvalitativt sammanhang som mycket sannolikt kan främja en utveckling mot levande blandad attraktiv stadsmiljö.

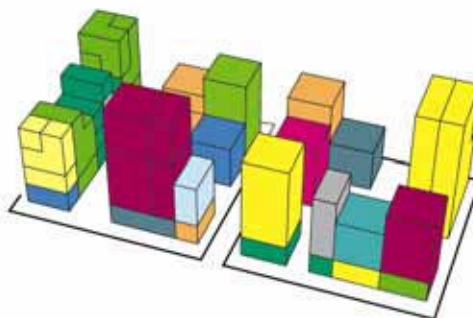
Funktionsblandning

Funktionsblandning: analyserar blandningen av funktioner i ett kvarter. Analysen kan belysa potentialen för blandstad.

Fig. Funktionsinriktning på kvartersnivå

Förutsättningarna för blandstad är med föreslagen exploatering, övergripande och lokala stråk samt den stora parken mycket goda. Tätheten är tillräckligt låg för att skapa boendekvaliteter men tillräckligt hög för att skapa ett intressant folkliv och underlag för butiker, caféer och restauranger. Läget nära Södra länken och Huddingevägen gör att här finns attraktioner för näringsliv och kontor att lokalisera sig. Det finns goda förutsättningar för verksamheter i gatuplan längs flera gatustråk. Om det inte är handel så kan det vara andra verksamhets och kontorslokaler, vilket skulle stärka upplevelsen av blandstad i den nya stadsdelen. Den starkaste kommersiella noden ligger vid det norra parktorget nära Årstafältets tvärbanestation och i anslutning till avfarten för Södra länken. Men det är även viktigt att det kan skapas lokaler längs stråken in mot Östberga och Valla.

Stadsrum

Offentliga platser analyserar viktiga stadsrum i relation till dess läge i stadsdelen och staden i stort. För att en stadsdel ska kunna integreras med sin omgivning krävs att det finns platser av olika grad av offentlighet. Entrétäthet analyseras genom sk. konstitueringsanalys dvs. i vilken mån som stadsrummet kantas av bostads eller verksamhetsentréer. Detta har visat sig ha stor påverkan på upplevd trygghet och attraktivitet i gaturummet, vilket lyfts fram ibland annat handboken BoTryggt05. .

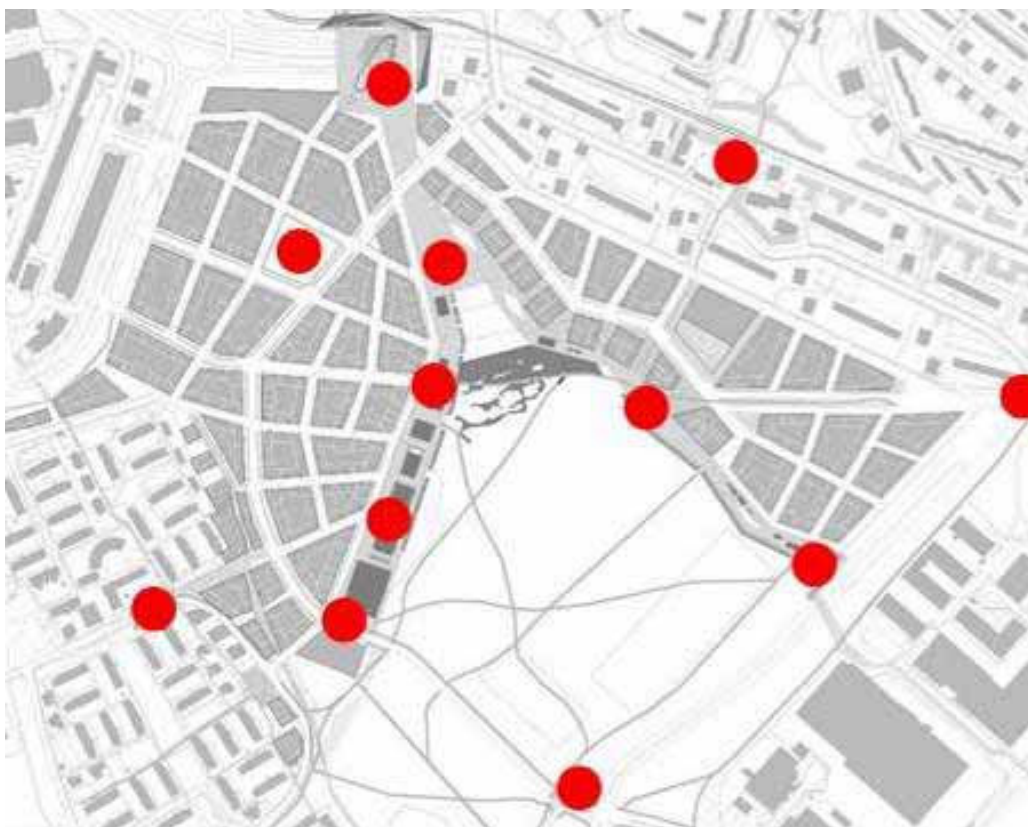

Fig. Offentliga platser (torg, entréplatser, parktorg, parker, kollplatser)

Det största och viktigaste stadsrummet i denna planstruktur är givetvis fältet. Med sin storlek och attraktivitet skapar den en regional offentlighet som ger den nya stadsdelen en alldeles särskilt central roll i Söderort och den framtida Söderstaden. I kombination med det nya huvudgatanät som föreslås ges stadsdelen som helhet en central roll och i mötet med huvudstråk och fältet skapas flera offentliga platser som kommer att få betydelse som lokala och regionala mötesplatser. Till att börja med handlar det om parkens entréplatser på aktivitetsbryggorna som har stor social potential. Bryggorna kan förväntas bli en sekvens av små lokala mötesplatser för lek och mer övergripande entréplatser för hela stadsdelen och parken.

I det norra stora parktorget i parkens förlängning upp mot tvärbanestationen finns en stor potential för en urban levande plats som kan få en betydelse som lokal

mötesplats inte bara för de boende i stadsdelen utan även för Östbergabor och Årstabor samt de besökare som kommer långt bort ifrån med tvärbanan. Detta blir sannolikt stadsdelen centralaste nav. Inom kvarteren kommer det uppstå små lokala platser som t.ex. kvartersparken i västra området. Denna plats kan förväntas få en mer lokal betydelse för de närmsta kvarteren. Platser som på längre sikt behöver utvecklas som offentliga stadsrum är entrépunkten i öster vid Johanneshovsvägen-Sockenvägen och entrépunkten söderöver vid Huddingevägen-Tussmötevägen.

Fig. Territorialitet i stadsstrukturen, från offentligt till privat.

Med den föreslagna planstrukturen introduceras en kvartersstruktur som tydligt definierar det offentliga stadsrummet och samtidigt skapas kvartersgemensamma gårdsrumsrum. Detta skiljer sig från mycket av omgivande förortsstruktur som är mindre rumslig definierade. Det är relativt naturligt att territorialiteten definieras tydligare med utgångspunkt i den högre tätheten. Den föreslagna planstrukturen i ungefär dubbelt så tät som tex. det befintliga Årsta och Östberga.

Fig. Entrétätthet längs stadsrum, se konstitueringsanalys.

I den föreslagna planstrukturen redovisas inte entréer explicit. Däremot har planen en kvartersstruktur som medger att varje sida ut mot omgivande stadsrum, gata eller park, kan få entréer. Detta skulle i sin tur ge en grundpotential för ett tryggt aktiverat stadsrum. Som synes finns idag många stråk i omgivande stadsdelar där man inte följs av entréer, dvs. går ensam utan informell överblick från omgivningen.

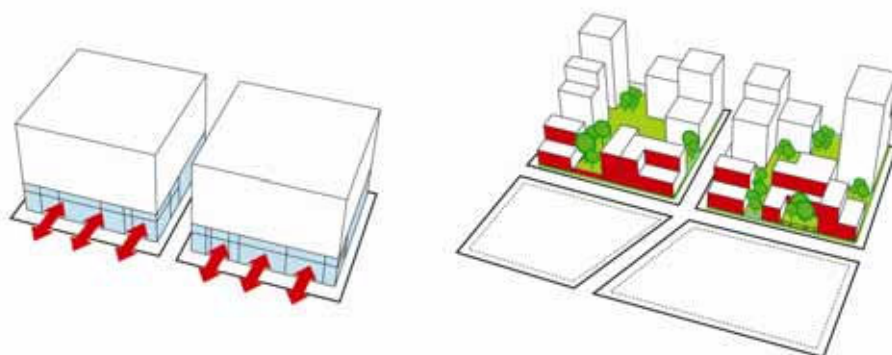

Fig. Illustrationer av gränssnitt mellan kvarter och gata.

Fig. Referens - dubbelsidig gata med tydlig offentlighet (Foto: Eniro)

Fig. Referens - enkelsidig gata med tydlig offentlighet (Foto: Eniro)

Fig. Referens - gata utan entréer samt halvprivat/halvoffentlig utemiljö (Foto: Eniro)

Grönstruktur

Storlek på grönområden analyseras med grönområdets area samt relationen mellan grönyta och täthet, sk rymlighet, vilket kan mätas som grönyta per person. Närhet till grönområden analyseras med sk place-syntax-analys som visar på det faktiska gångavståndet från bebyggelse till parker. Måttreferens för god tillgänglighet anges i Stockholms Parkprogram.

Fig. Ett regionallt rekreationsområde i Söderort.

Årstafältet har som rekreations- och friluftsområde ett strategiskt läge i Söderort. Enligt riktlinjerna i Stockholms parkprogram så behövs det ett stort grönområde, helst mer än 50 ha, där Årstafältet nu ligger. Även om Årstafältets användbarhet och regionala värden är begränsade idag så har den en stor potential för att utvecklas till en regional stadspark.

Med föreslagen utbredning blir den nya Årstafältsparken ca 50 ha, vilket i Stockholms Parkprogram är att betrakta som ett stort natur- och friluftsområde. Ytan innefattar fältet på ca 30 ha, bryggor och parktorg på ca 10 ha och skogsslänter på ca 10 ha.

Fig. Storleksjämförelse med ett antal kända stora stadsparker

Vid en storleksjämförelse blir det tydligt att Årstafältet är en stor park i likhet med Tantolunden eller Pildammsparken i Malmö. Årstafältets nya park skall dock inte förväxlas med mycket stora parkområden som Central park i New York eller Djurgården.

Fig. Föreslagen grönstruktur

Årstadafältets park ingår i en större grönstruktur som ekologiskt kopplar sig till Hanvedens grönkil via Hemskogen och Svedmyraskogen. Som rekreationsområden utgör fältet kärnan lokalt och regionalt. Fältet kommer att innehålla en mängd olika rekreationsvärden. Från sport- boll- lek- och aktivitetsytor, odlingslotter och 4H, caféer och torghandel, stora gräsytor för picknick och solbad samt långa promenadstråk för snabba och långsamma förflyttningar. På fältet inryms även större evenemang vilket utgör särskild attraktion. En liten kvarterspark tillkommer i det västra bebyggelseområdet som kan fylla behovet av närlek, grön oas och rofylldhet i vardagen.

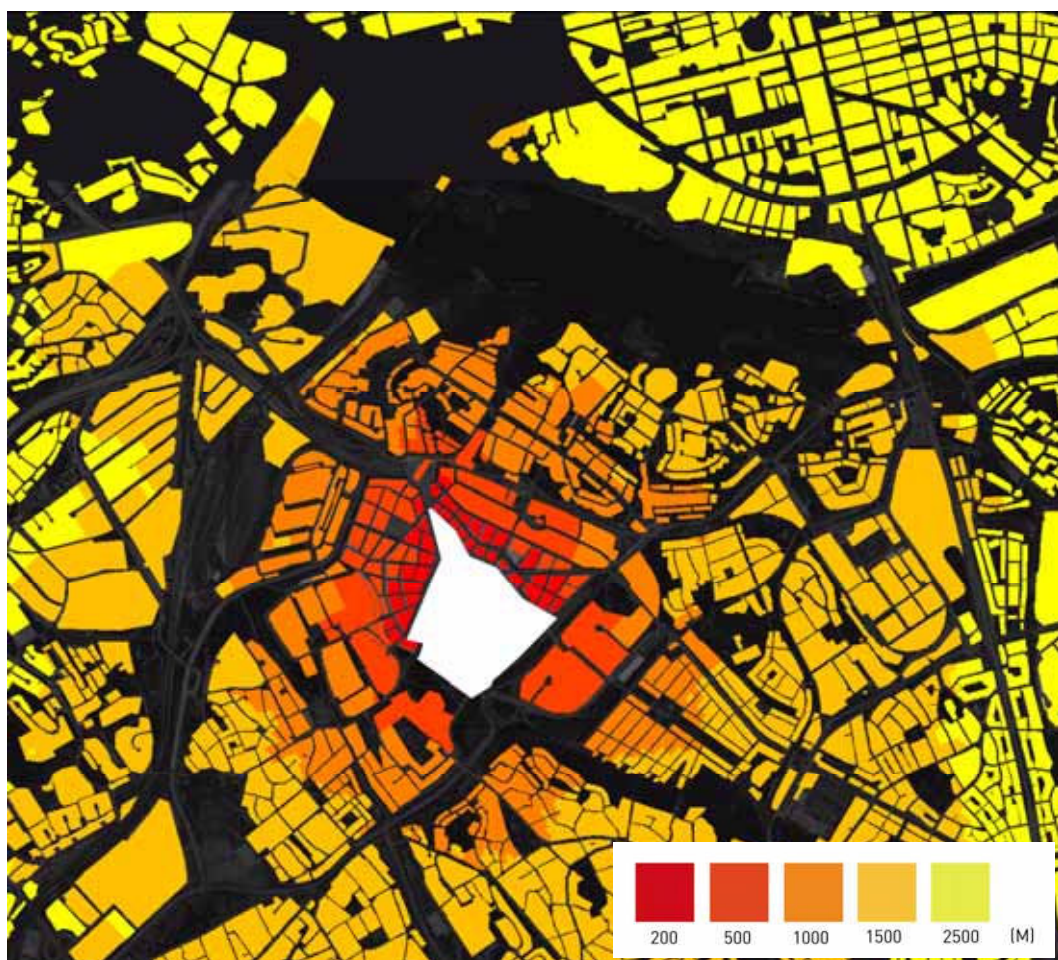

Fig. Gångavstånd till Årstafältet (meter)

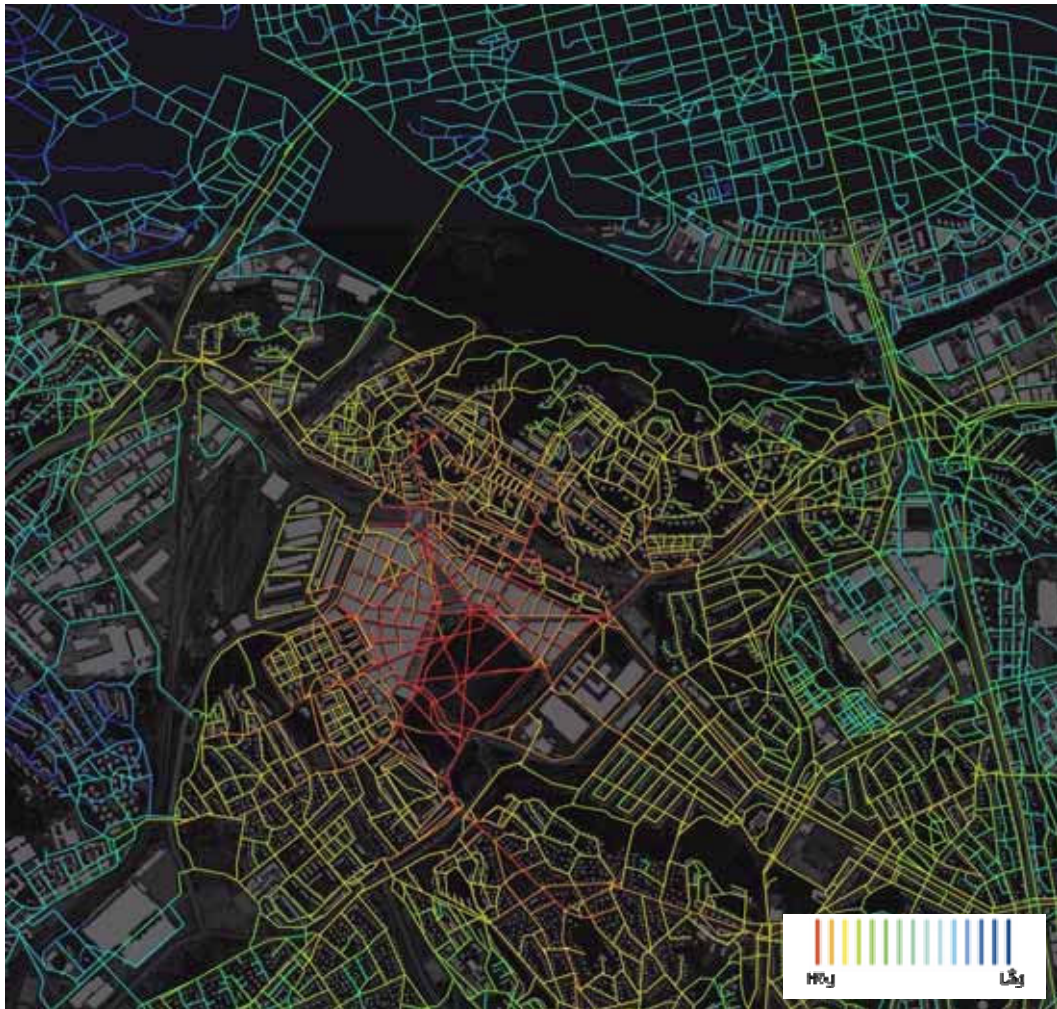

Fig. Orienterbarhet till Årstafältet (riktningsförändringar)

De flesta boende i den nya stadsdelen kommer inte att ha längre än 300 meters gångavstånd till fältet. Tack vare de radiella gatorna kommer också fältet vara väl visuellt tillgängligt, orienterbart och mycket närvarande i omgivande bebyggelse. Detta är självklart en mycket stor boendekvalitet, som delvis kommer att stärkas även för boende i Östberga, Valla och Årsta.

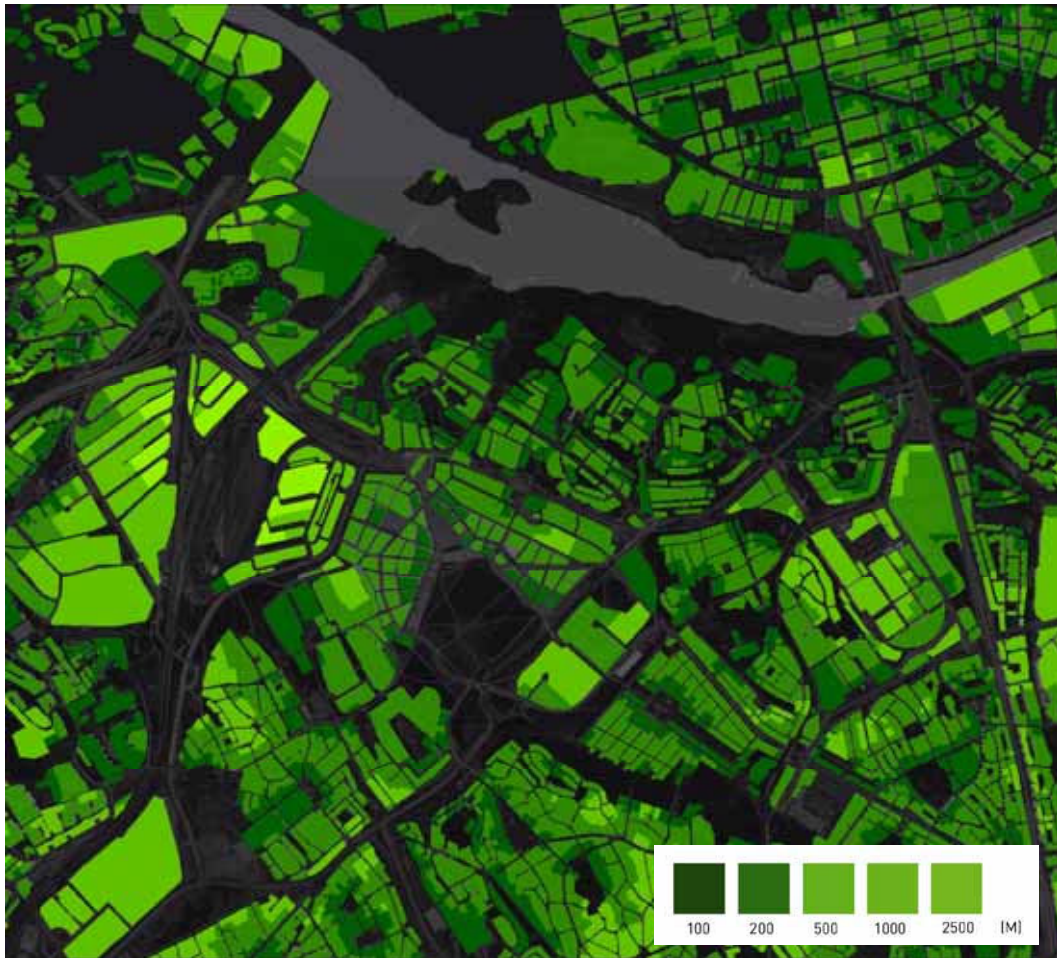

Fig. gångavstånd till närmaste grönområde (meter)

Inom den nya stadsdelen kommer man inte ha längre en 200 meter till närmaste park eller rekreativt grönområde. Detta är självklart en stor boendekvalitet.

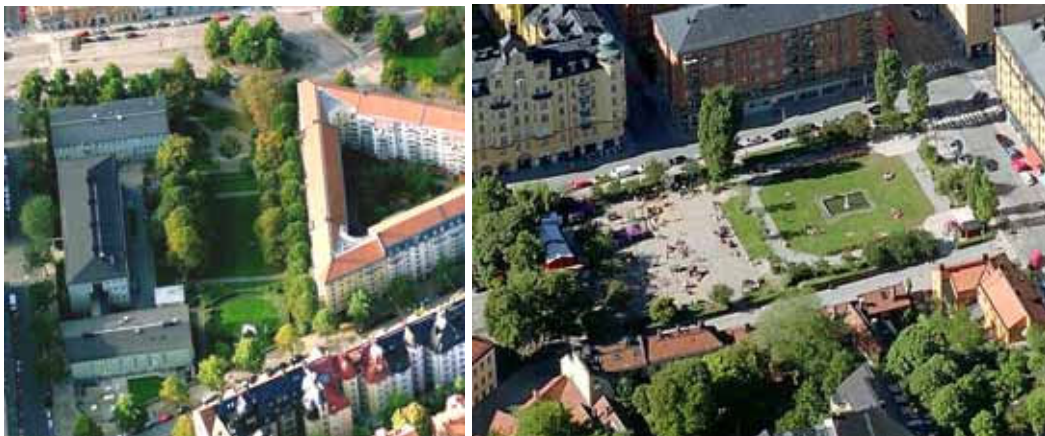

Fig. Referens – kvartersparker ca 0,5 ha (Ellen Keys park, Nytorget) (Foto Eniro)

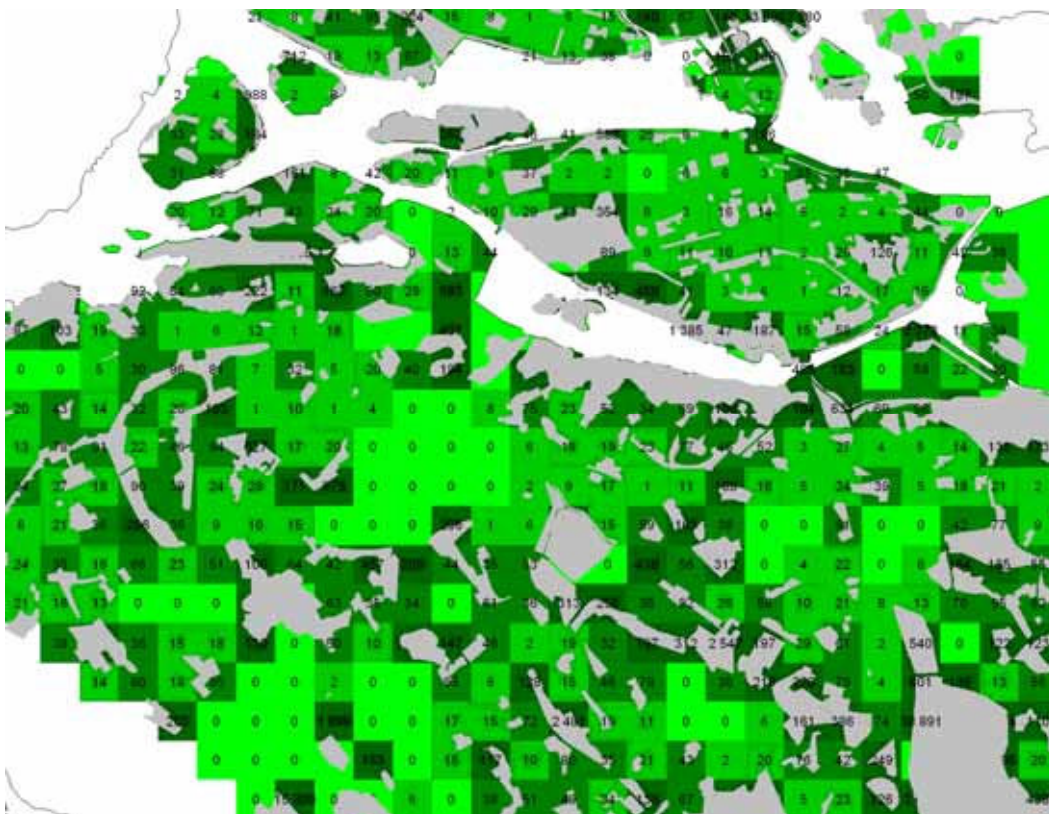

Fig. Rymlighet (grönyta/person (bta/50) km²-rutor

Tack vare det stora gröna fältet och den rimliga exploateringsgraden kommer rymligheten inom Nya Årstafältet vara acceptabel. Detta är också givet den låga tätheten och stora parktillgången i omgivande stadsdelar. Det skall i detta sammanhang också beaktas att det ökade trycket på Årstafältet kommer att frigöra en stor mängd resurser och intressenter som kommer att utveckla fältet kvalitativt. Trycket och därmed slitaget förväntas inte bli så högt som tex. i Tantolunden utan kanske mer likna den skötselsituation som är att finna vid Trekantsparken i Liljeholmen, Nytorpsgårde i Björkhagen eller Spångadalen i Tensta.

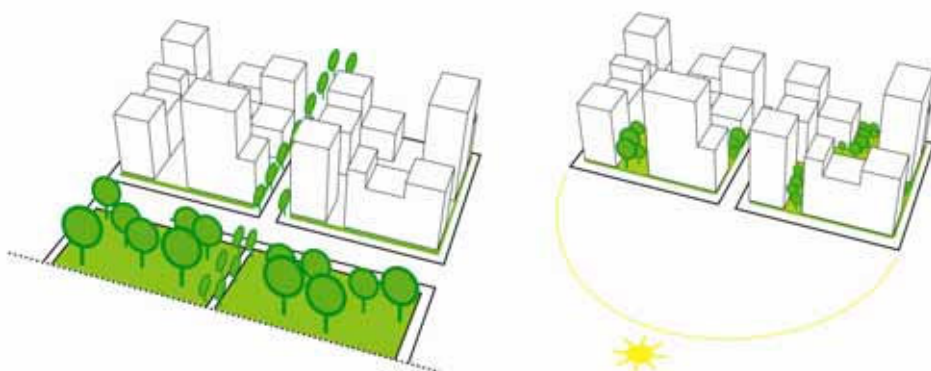

Fig. Illustrationer av mötet mellan gata och park samt mellan grönytor i kvarter.

Avslutning

Arbetet med nya Årstafältet som nu lett fram till ett konkret förslag representerar en ny stadsbyggnadsstrategi för Stockholm och ett historiskt steg i Stockholms stadsbyggnadshistoria. Det svarar på ett nytt sätt upp mot de grundläggande krav byggande av städer alltid ställts inför. Å den ena sidan har städer alltid handlat om utbyte, inte bara ekonomiskt utbyte utan även socialt, kulturellt och inte minst utbyte av kunskap. För att detta utbyte skall kunna ske behövs rumslig närhet men inte bara närhet i allmänhet utan närhet till något som är annorlunda som skiljer sig från vad jag själv har – själva grunden till behovet av ett utbyte. Denna närhet kan idag ta sig många uttryck, inte minst med olika elektroniska hjälpmedel, men städer har under århundraden erbjudit den grundläggande fysiska närheten genom ett förtätat rum. Vi kan iakttä hur betydelsen av detta rum ökar för varje år.

Sådant utbyte är en grundbult i ett samhälle som vill vara i utveckling och inte stagnera och därför har städerna spelat en oerhört central roll i de senaste århundradenas samhällsutveckling över hela världen. Men samhället behöver inte bara förändring och situationer av ständigt nya möten och utbyten, de behöver också en mer avskild sfär där samhället i fred kan reproducera sig och där invanda och fungerande processer kan rulla på utan att utsättas för störningar. Platser där man som individ kan känna igen sig och ha en tydlig identitet – platser där varje dag inte är helt ny. För detta krävs en viss rumslig avskildhet och trots att våra städer genom historien ofta prioriterat behovet av närhet har människor alltid funnit sätt att även i städerna hitta denna avskildhet.

Med detta som bakgrund kan man sätta Årstafältsprojektet i ett historiskt perspektiv för att bättre se dess betydelse. Om vi flyttar oss ungefär hundra år bakåt i tiden stod Stockholm inför en utmaning som liknar den vi står inför idag. Staden hade då i flera århundraden vuxit genom att den tätt bebyggda stadskärnan som erbjöd närhet efter behov förtätats och bredd ut sig år efter år. Även om enskilda förstäder och en glesare bebyggd periferi alltid funnits, var staden en tydlig gestalt som bröt av mot det omgivande landskapet – ett förtätat rum som erbjöd unika möjligheter till utbyten av olika slag.

Idag kan det nästan vara svårt att föreställa sig att allt väsentligt som skedde i staden ägde rum inom detta mycket begränsade område och att de gator som fanns där hårbärgerade stadens totala behov av transporter. När man ser gamla journalfilmer från 1900-talets början slås man av mängden människor i rörelse på stadens gator – det fanns helt enkelt inget utanför, någon ytterstad som också var en aktiv del av stadens liv. Hela stadens befolkning var på gott och ont hänvisade till en mycket begränsad mängd stadsrum, vilket skapade ett rikt och intensivt gatuliv men också allvarlig trängsel och djupgående konflikter – där saknades för de flesta ett avskildhetens rum som gav utrymme för människors återhämtning och byggande av en långsiktig framtid.

Det är mot den bakgrunden man måste se 1900-talets ihärdiga försök att avlasta denna stadskärna och skapa alternativa stadsformer som kunde kombinera en högre

effektivitet med en lägre intensitet. Även om det fanns stora variationer i 1900-talets utbyggnad av Stockholm har den det gemensamt att den är ett tydligt avsteg från den gamla principen om en kontinuerligt växande tät stadskärna, där närheten prioriterades framför annat. Till denna lades nu en stadsstruktur som medvetet gavs en avsevärt lägre både tillgänglighet och täthet för att tillfredsställa behovet av avskildhet och en slags arbetsro, inte bara för individer utan för samhället i stort. Där den tidigare staden ständigt tvingade på sina invånare nya möten och intryck men gav små möjligheter till återhämtning, var det just detta den nya staden erbjöd.

Mot slutet av 1900-talet hade vi därmed fått en helt ny situation. Den nya omfångsrika ytterstaden skapade för innerstaden just det utanför som kunde avlasta dess överhettning, där stora delar av stadens transporter och störande verksamheter nu ägde rum - staden tvingade sig inte längre på. Samtidigt framkom allt fler tecken på att den nya ytterstaden riskerade bli alltför avskild och avståndet till andra möten och intryck än de förutsägbara ofta blev för stort, där staden så att säga slank mellan fingrarna och var frånvarande trots att den växte för varje år. Om staden hundra år tidigare hotade att gå under av en allt för stor överhettning, hotade stora delar av den nu att hamna allt för långt ut i kylan. Där målet hundra år tidigare varit luft och ljus blev det nu förtätning och integration.

Årtiondena runt sekelskiftet blev stadens strategi därför att skapa mer av den förtätning och integration som efterfrågades av både individer och samhället i stort. Detta tog sig två uttryck. Dels tillägg av ny bebyggelse i ytterstaden för att försöka pumpa upp tätheten i olika stadsdelar och på det sättet öka tillgänglighet och underlag för handel och andra utbyten. Dels genom tillägg i direkt anslutning till innerstaden för att försöka få del av den tillgänglighet och täthet som redan fanns där. Båda strategierna förfaller fungera på kort sikt men bär på inneboende problem i ett längre perspektiv. I det första fallet bidrar ytterstadens övergripande låga tillgänglighet till att de nya tillskotten av ny bebyggelse ger liten effekt utanför den egna stadsdelen. Risken är också stor att befolkningstätheten i den nya bebyggelsen med tiden snart sjunker och att man då snart är tillbaka där man började. I det andra fallet drar den nya bebyggelsen nytta av innerstaden men den riskerar samtidigt tära på detta kapital, dels genom att det nya inte tillför något i sig själv, dels därför att dessa nya tillägg innebär ökad belastning som riskerar att återigen överhätta delar av innerstaden.

De strategier man haft under senare årtionden är helt enkelt för splittrade och för ytliga och inte förmått ta det större grepp som är nödvändigt. Planerna för det nya Årstadfältet presenterar då en ny genomgripande strategi som vågar adressera de stora variablerna i stadsbyggandet som tillgänglighet och täthet för att allvar svara upp mot de samtida behoven av rumslig närhet och avskildhet. Om utbyggnaden av ytterstaden avlastade den äldre stadskärnan men samtidigt skapade en ny stad som riskerade bli alltför gles och avskild så är det nya planförslaget till Årstadfältet en modell för det omvända, nämligen hur man kan skapa närhet till möten och utbyten i ytterstaden utan att förlora de kvaliteter av avskildhet och återhämtning den så ofta erbjuder. Det vill säga lära av historien hur städer behöver skapa både rumslig närhet

och avskildhet för att individer och samhället i stort både skall kunna förnya och utveckla sig men även finna återhämtning och arbetsro.